

обществу сроки, стратегию и тактику, а также «верхнюю планку» практической возможности реализации чаяний народа, выраженных в идеале социальной справедливости.

По всей вероятности, на данном этапе развития общественных отношений на постсоветском пространстве на уровне управленческой практики вопрос о реализации идеала социальной справедливости необходимо рассматривать с двух взаимодополняющих позиций:

Позиция 1, исходящая из стратегических интересов населения, предполагает максимально возможную практическую реализацию идеала социальной справедливости в отдаленной перспективе.

Позиция 2, исходящая из принципа реализма в политике, предполагает временное, частичное снижение уровня притязаний «низов» и «верхов» до реалий текущего исторического момента.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Ситуация противоречия стратегических «идеалов» и тактических «реалий» может быть урегулирована при помощи научно обоснованной информационной политики, учитывающей соотношение дескриптивной и прескриптивной информации в жизни общества. Роль общественных наук (истории, социологии, политологии, социальной философии) в разработке и реализации корректирующей информационной политики, направленной на минимизацию социальной дестабилизации и снижению уровня социальной напряженности, представляется ключевой.

Источники и литература:

1. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера земли / Л. Н. Гумилев. – М. : «АСТ, Астрель», 2006. – 512 с.
2. Панарин А. С. Стратегическая нестабильность в XXI веке / А. С. Панарин. – М. : «Алгоритм», 2003. – 560 с.
3. Попов В. Д. Коммуникативно-ментальная идентичность в судьбе российских реформ / В. Д. Попов. – М. : «РАГС», 2005. – С. 4.
4. Селигман, М. В поисках счастья / М. Селигман. – М. : «Манн, Иванов и Фербер», 2010. – 320 с.
5. Селье, Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. – М. : «Прогресс», 1982. – 128 с.
6. Симонов П. В. Эмоциональный мозг / П. В. Симонов. – М. : «Наука», 1981. – 215 с.
7. Солженицын И. А. Как нам обустроить Россию. Посильные соображения / И. А. Солженицын. – Л. : «Советский писатель», 1990. – С. 32.
8. Фромм, Э. Иметь или быть? / В кн. Психоанализ и религия ; Искусство любить ; Иметь или быть? / Э. Фромм. – Пер. с англ. – Киев : «Ника-Центр», 1998. – С.189-389.

Морозов Д.Ю.

УДК 159.9.018

СТРЕССОУСТОЙЧИВОСТЬ СТУДЕНТОВ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ОПТИМИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

***Аннотация.** В статье рассматривается проблема психологического стресса населения, в том числе студентов и специалистов различных областей профессиональной деятельности, которая приобретает актуальность в научной и практической сфере в связи с непрерывным ростом социальной, экономической, экологической, техногенной, а также личностной экстремальности нашей жизни и существенным изменением содержания и условий труда у представителей многих профессий. Технический прогресс, в промышленности, на транспорте, в энергетике, сопровождается повышением роли человека в достижении высокой эффективности и качества деятельности, и умножает задачи обеспечения безопасности труда.*

***Ключевые слова:** стрессоустойчивость, субъектная мотивация, стрессогенные факторы, студенты-выпускники ВУЗа, творческие мотивы, мотивационно-ценностные ориентации, социальная нереализованность субъекта, методы психической саморегуляции.*

***Анотація.** У статті розглядається проблема психологічного стресу населення, у тому числі студентів і фахівців різних областей професійної діяльності, яка набуває актуальності в науковій і практичній сфері у зв'язку з безперервним ростом соціальної, економічної, екологічної, техногенної, а також особистісної екстремальності нашого життя й істотною зміною змісту й умов праці в представників багатьох професій. Технічний прогрес, у промисловості, на транспорті, в енергетиці, супроводжується підвищенням ролі людини в досягненні високої ефективності та якості діяльності, і множить завдання забезпечення безпеки праці.*

***Ключові слова:** стресостійкість, суб'єктна мотивація, стресогенні фактори, студенти-випускники ВНЗ, творчі мотиви, мотиваційно-ціннісні орієнтації, соціальна нереалізованість суб'єкта, методи психічної саморегуляції.*

***Summary.** The problem of psychological distress of people, including students and experts of different areas of professional activity, becomes topical in scientific and practical field due to the continuous growth of social, economic, environmental, technological and personal extreme conditions of our life and due to significant changes in the work content and conditions of representatives of many professions. The technological advance in the industry, transport, and energetics is accompanied by an increase of the role of a person in achieving high efficiency and quality of operations, and it multiplies the tasks of ensuring labor safety. Stress as a state of tension, as a result of the increased duration or intensity of tension leads to systems overwork and the "failure" of their normal functioning. Many surveys present the study of psychological mechanisms of stress. It is also important task of developing methods and programs that determine the successful adaptation to stressful situations caused by strenuous activity, frustration and deprivation of various human needs. Identity formation, development of creativity, and personal fulfillment depend on many factors, the most important ones among them*

are emotional health and well-being. The problem of ensuring emotional well-being, stress resistance and psychological support of youth becomes particularly significant in the current conditions of social relations crisis and the increased pace of life. Particularly problematic aspect of present days is appearing the phenomenon of motivation (sense) vacuum, so-called "existential vacuum" (V. Frankl), which determines the emotional and personal deprivation of young people.

Key words: *stress resistance, subjective motivation, stress factors, graduate students, creative motives, motivation and value-based orientation, methods of psychic self-regulation.*

Актуальність теми дослідження. Проблема психологічного стресу населення, у тому числі студентів і фахівців різних областей професійної діяльності, набуває актуальності в науковій і практичній сфері у зв'язку з безперервним ростом соціальної, економічної, екологічної, техногенної, а також особистісної екстремальності нашого життя й істотною зміною змісту й умов праці в представників багатьох професій. Технічний прогрес, у промисловості, на транспорті, в енергетиці, супроводжується підвищенням ролі людини в досягненні високої ефективності та якості діяльності, і множить завдання забезпечення безпеки праці.

Аналіз досліджень і публікацій. В рамках модернізації системи вищої освіти України, у зв'язку з динамічними змінами, які відбуваються в нашій країні і в світі, здійснюється підготовка конкурентоздатного фахівця, важливою професійною характеристикою якого є позитивне ставлення до діяльності, емоційна стабільність, стресостійкість, прогнозованість розвитку його особистості (Т.В. Габай, В.А. Зобков, В.Я. Ляудіс, С.Д.Максименко, О.О. Реан, В.В. Рубцов, В.М. Чернобровкін, В.О. Якунін та ін.).

Постановка проблеми. Формування особистості, розвиток її творчого потенціалу, самореалізація людини залежать від багатьох факторів, важливе місце серед яких займає її емоційне самопочуття й благополуччя. Проблема забезпечення емоційного благополуччя, стресостійкості й психологічної підтримки молоді здобуває особливу актуальність у сучасних умовах кризи соціальних стосунків і підвищеного темпу життя. Особливо проблемним аспектом нашого часу стало акцентування феномена мотиваційної (сислової) порожнечі, так званого «екзистенціального вакууму» (В. Франкл), що визначає емоційно-особистісну нездоленість молодих людей.

Метою даного дослідження є те, щоб показати, що важливим фактором оптимізації освіти є стресостійкість студентів.

Виклад основного матеріалу. Стрес як стан напруги, у результаті своєї підвищеної тривалості або надмірної інтенсивності, приводить до перенапруги систем організму й «зриву» їхнього нормального функціонування. У багатьох дослідженнях представлено вивчення психологічних механізмів стресу, однак все також актуальним залишається завдання розробки методів і програм, що визначають успішність адаптації до стресогенних ситуацій, викликаних напруженою діяльністю, фрустрацією та депривацією різних потреб людини.

За словами В.О. Бодрова: «За оцінками численних експертів у наш час значна частина населення страждає психічними розладами, викликаними гострим або хронічним стресом. Він здобуває масштаби епідемії і являє собою основну соціальну проблему сучасного суспільства» [4, с. 2].

Проблема стресостійкості почала розроблятися у психологічних дослідженнях наприкінці 20 ст. На сьогодні у працях вітчизняних дослідників (Л.М. Аболін, В.О. Бодров, П.Б. Зільберман, О.А. Кириленко, В.М. Корольчук, Л.О. Китаєв-Смик, Г.В. Ложкін, В.Л. Маришук, В.Ф. Моргун, Г.С. Нікіфоров, А.Ц. Пуні, О.М. Свядош та ін.), а також зарубіжних (Р. Бенджамін, С. Кобаса, К. Купер, Р. Лазарус, А. Лезонен, С. Хобфал та ін.) накопичений багатий матеріал з питань стресу та стресостійкості. Виявлені і описані різні типи поведінки людини залежно від наявності у неї психологічних захисних механізмів і копінг-стратегій, присутніх в тих або інших стресових ситуаціях (Р. Лазарус, С.К. Нартова-Бочавер, О.С. Романова, Дж. Сулз, С. Фолкмен та ін.). Проте недостатньо вивчені питання, які стосуються співставлення стресостійкості з психологічними якостями особистості й суб'єктивним осередком мотивації та саморегуляції функціональних станів у професійній діяльності.

Окремі дослідження в рамках проблем педагогічної діяльності присвячені стійкості до стресу педагогів (О.О. Баранов, Л.В. Карапетян, О.О. Реан, С.В. Суботін та ін.). Але не достає досліджень, пов'язаних з проблемами формування стресостійкості у студентів в плані підготовки їх до професійної діяльності.

Залишаються маловивченими питання взаємозв'язку стресостійкості і мотиваційної сфери особистості в аспекті професійної самореалізації, які є важливими в теоретичному і в практичному плані, зокрема, для вирішення завдань профілактики, діагностики і психокорекції різних психосоціальних розладів та для забезпечення високої працездатності людини.

Є очевидним, що проблема стресу прихована у суб'єктивних властивостях сприйняття, розуміння і ставлення (мотивації) особистості до дійсності. Властивості дійсності, що об'єктивно існують для всіх, викликають у людей різні суб'єктивні переживання та дії (форми реагування), тому причина цих розходжень укладена в самій людині як суб'єкті, у її психологічній системі знань та значень про світ та своє місце у ньому. Ці когнітивні й семантичні аспекти ґрунтуються на накопиченому нею культурно-історичному й індивідуальному досвіді людини і складають ціннісно-мотиваційну сферу її психіки. Звідси ставлення здобуває характер мотиву, який безпосередньо впливає на діяльність та поведінку людини.

Вивчення проблеми розуміння суб'єктом соціальної дійсності у формуванні власного досвіду, який визначає аспекти ставлення та мотиваційної спрямованості особистості подано як у філософії, так і у психології (О.Ю. Артем'єва, Е. Кассіерер, Дж. Келлі, О.М. Леонтьєв, Д.О. Леонтьєв, О.М. Лактіонов, В.Ф. Петренко, О.О. Потебня, П. Рікер, О.М. Славська, Н.В. Чепелева, О.Г. Шмельов та ін.). Але психологічний аспект смислової репрезентації дійсності суб'єктом залишається на сьогодні недостатньо

вивченим. Одним із можливих аспектів дослідження цієї проблеми є вивчення впливу мотиваційно-ціннісних орієнтацій на психологічні механізми стресу щодо генезису суб'єктності особистості майбутнього фахівця. У сучасних психологічних теоріях мотивації (інтринсивної (внутрішньої) мотивації Е. Десі і Р. Райана) суб'єктність відбивається як самостійна (самодетермінована) активність (С.І. Дьяков). Ціннісні орієнтації у структурі особистості становлять її особисту спрямованість, яка визначає позиції її мотивації і становить центральний осередок суб'єктності щодо свідомої саморегуляції та самоуправління власної поведінки та діяльності. Аспект свідомої саморегуляції протистоїть у психічному механізмі, як відомо, сфері несвідомого та підсвідомого [1; 2; 3], де основним важелем постають емоційно-стресові, біологічні, за своєю природою, реакції. На нашу думку, вивчення мотиваційної сфери особистості відкриває можливість формування, прогнозування та корегування її суб'єктності в аспекті стресостійкості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вищевикладене свідчить про недостатню розробленість проблеми взаємозв'язку стресостійкості і мотиваційно-суб'єктної сфери випускників вищих навчальних закладів в аспекті професійної самореалізації. Сучасний стан проблеми свідчить про необхідність проведення комплексного дослідження впливу мотиваційної сфери студентів, як майбутніх фахівців, на їх рівень стресостійкості та на поліпшення їх ставлення до навчальної та професійної діяльності. Також важливим є розробка психологічної програми щодо формування у студентів-випускників ВНЗ навиків психічної саморегуляції шляхом формування суб'єктної мотивації та позитивного ставлення до умов професійної діяльності.

Таблиця 1. Характеристика обстежених груп за системою «ІДІКС» Г.Б. Леонові

Показники стрес-факторів	Студенти-моряки (50 осіб)	Фахівці-моряки (20 осіб)	Фахівці-кондитери (40 осіб)
Стреси у роботі (навчальному середовищі) та особистому житті			
Стреси у роботі (навчальному середовищі)	22%	45%	20%
Стреси в особистому житті	45%	55%	37,5%
Стан здоров'я і ризик-фактори			
Хронічні хвороби	23%	56%	45%
Куріння	55%	65%	35%
Вживання алкоголю	35%	90%	77,5%
Заняття спортом/ активні форми відпочинку	58%	30%	25%

Джерела та література:

1. Аболин Л. М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека / Л. М. Аболин – Казань: Изд-во КГУ, 1987. – 212 с.
2. Андреева А. А. Стрессоустойчивость как фактор развития позитивного отношения к учебной деятельности у студентов. Автореф. дис. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «возрастная и педагогическая психология» / А. А. Андреева – Тамбов, 2009. – 26 с.
3. Апчел В. Я. Стресс и стрессоустойчивость человека / В. Я. Апчел, В. Н. Цыган. – СПб. : 1999. – 86 с.
4. Бодров В. А. Информационный стресс : Учебное пособие для вузов / В. А. Бодров. – М. : ПЕР СЭ, 2000. – 352 с.

Пономарев М.А.

УДК 378.01

КАЧЕСТВО В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Аннотация. В статье изучены различные подходы к понятию «качество», существующие на сегодняшний день в сфере высшего образования. Рассмотрены практические аспекты научно-образовательного процесса в РЭУ им. Г.В. Плеханова, направленные на повышение качества подготовки и конкурентоспособности выпускников, такие как: участие студентов в проектных командах в малом инновационном предприятии и бизнес-инкубаторе Университета, в международных стажировках и бизнес-неделях; встроенный в учебный план учебно-тренировочный комплекс «Учебная корпорация».

Ключевые слова: качество, вуз, стандарты, цель, образовательный процесс, инновация, выпускник

Анотация. У статті вивчені різні підходи до поняття «якість», існуючі на сьогоднішній день у сфері вищої освіти. Розглянуто практичні аспекти науково-освітнього процесу в РЕУ ім. Г.В. Плеханова, спрямовані на підвищення якості підготовки та конкурентоспроможності випускників, такі як: участь студентів у проектних командах в малому інноваційному підприємстві і бізнес-інкубаторі Університету, в міжнародних стажуваннях і бізнес-тижнях; вбудований в навчальний план навчально-тренувальний комплекс «Навчальна корпорация».

Ключові слова: вуз, стандарти, мета, освітній процес, інновація, випускник.

Summary. The article covers different approaches to the concept “quality” applied in the sphere of higher education, such as: quality as exceptional superiority, quality as a result of accuracy, quality as compliance with a goal, quality as transformation, quality as threshold value, quality as a progress, quality as correlation of price and costs. The article reflects the following practical aspects of the teaching process at Plekhanov Russian University of Economics, focused on enhancement of the quality of training and competitiveness of the graduates: participation of the students in projects of the small innovative enterprise and business-incubator of the university, participation of the students in international internships and business weeks, use of the patented training complex “Training corporation”, designed by the faculty and integrated into the curriculum. All these